vo sunaikinta ir ji. Išliko tik Kabelių 5-osios gyvenvietės R pakraštys, kur radinių paviršiuje buvo pastebima gerokai mažiau. Žvalgymų metu buvo surinkti titnago radiniai nuo karjero užstumdyto paviršiaus. Matyt, jie čia pakliuvo užlyginant karjerą žemėmis iš šonų. Sprendžiant iš radinių gausos (net ir tokiomis sąlygomis surinkta daugiau nei 1000 radinių) bei jų padėties žemės sluoksnių atžvilgiu, karjero šonuose, gyvenvietėje buvo išlikęs kultūrinis sluoksnis. Atrodo, kai kur karjero pakraščiuose jo likučiai yra išlikę ir dabar. Radiniai kultūriniame sluoksnyje pastebėti karjero P šlaite, V ir R šonuose ir, žinoma, išlikusioje R dalyje.

Manau, ateityje vis dar derėtų atlikti paminklosauginę ekspertizę ir nustatyti saugotiną teritoriją. Gyvenvietė pagal 2001 m. ir anksčiau surinktus radinius datuojama vėlyvuoju paleolitu, ankstyvuoju mezolitu (Kundos ir Kudlajevkos kultūros), vėlyvuoju mezolitu–neolito pirmąja puse, vėlyvuoju neolitu–bronzos amžiaus pradžia.

ARCHAEOLOGICAL EXPLORATIONS IN THE UPPER BASINS OF THE KATRA AND GRŪDA RIVERS

In 2001 in the upper basins of the Katra and Grūda rivers (Varėna district), 19 settlements of the Stone – Bronze Ages were explored.

ARCHEOLOGINIAI ŽVALGYMAI ŪLOS AUKŠTUPIO BASEINE

Tomas OSTRAUSKAS

2001 m. birželio–rugpjūčio mėn. KPC užsakymu buvo atlikti archeologiniai žvalgymai Varėnos r. Žvalgymų tikslas – nustatyti neaiškios vertės archeologinių objektų paminkliškumą, nustatyti kultūrinio sluoksnio paplitimą, saugotinų paminklų teritorijų ribas. Taip pat buvo atlikti archeologiniai žvalgymai pagal topografinę ir paleogeografinę situaciją perspektyviose vietose. Surastuose naujuose objektuose taip pat buvo nustatytas paminkliškumas ir kultūrinio sluoksnio paplitimo ribos.

Dubičių 6-oji gyvenvietė yra 1,1–1,45 km į R nuo tilto per Pelesos upę kelyje Dubičiai–Roķai, buvusio Pelesos ež. Š krante, iškyšulyje. Kyšulys apsodintas pušaitėmis. Jį įstrižai žemyn kerta takelis iš Dubičių į Stojus. Gyvenvietės teritorija buvo suarta sodinant mišką. R kyšulio dalyje yra didelis žvyro ir molio karjeras. Gyvenvietėje buvo ištirta 12 0,5x0,5 m dydžio šurfų, aptiktas iki 55 cm storio kultūrinis sluoksnis. Jo viršutinė dalis apardyta arimo. Kultūrinis sluoksnis yra daug intensyvesnis kyšulio V dalyje. R dalyje radinių nėra labai daug. Kultūrinis sluoksnis užfiksuotas visame išlikusiame kyšulio plote, iš viso apie 400 m ruože. Karjeras sunaikino gyvenvietės R dalį. Gyvenvietė datuojama paleolitu, mezolitu, ankstyvuoju neolitu ir vėlyvuoju neolitu – senuoju bronzos amžiumi.

Dubičių 7-oji gyvenvietė yra 1,1–1,45 km į R nuo tilto per Pelesos upę kelyje Dubičiai–Rokai, buvusio Pelesos ež. Š krante, į R nuo karjero, ant aukštutinės terasos. Ją

išilgai kerta kelias Dubičiai–Šulai, teritorijoje auga sodintas pušynas. Ištirta 11 šurfų, aptiktas iki 40 cm storio nelabai intensyvus akmens amžiaus kultūrinis sluoksnis.

Stojų 1-oji gyvenvietė yra 1,81 km į PR nuo tilto per Pelesos upę kelyje Dubičiai–Rokai, buvusio Pelesos ež. P krante, iškyšulyje. Kyšulio ŠR dalyje yra drėgna loma. Pats kyšulys apsodintas pušaitėmis, tik ŠR dalyje yra nedidelė pieva. Į ŠV yra žemesnė terasa, matyt, buvęs ežero atabradas, dabar pieva. Gyvenvietės teritorija buvo suarta sodinant mišką. Ištirti 8 0,5x0,5 m dydžio šurfai. Tyrimų metu aptiktas iki 58 cm kultūrinis sluoksnis, datuotinas paleolitu, mezolitu, neolitu ir bronzos amžiaus pradžia. Paviršiuje pavieniai radiniai buvo pastebėti ir kalvos šlaite, laukymėje tarp miško ir kaimo sodybų.

Stojų 2-oji gyvenvietė yra 1,5 km į PR nuo tilto per Pelesos upę kelyje Dubičiai–Rokai, buvusio Pelesos ež. P krante, į V nuo Stojų kaimo sodybų, išilgai kranto besitęsiančioje pailgoje ir aplinkoje aukščiu išsiskiriančioje kalvelėje. Gyvenvietės teritorijoje yra dirbami ir šiuo metu apleisti laukai. Ištirti 5 0,5x0,5 m dydžio šurfai, aptiktas po arimu išlikęs iki 30 cm kultūrinis sluoksnis, datuotinas ankstyvuoju ir vėlyvuoju neolitu ir sietinas su Nemuno kultūra. Manau, kad dalis gyvenvietės yra ir Stojų kaimo sodybų teritorijose.

Dubičių 3-iosios gyvenvietės vieta buvo kalvelėje, kairiajame Pelesos krante, į R nuo kelio Dubičiai–Rokai, 160 m į P nuo tilto per Pelesos upę šiame kelyje. Gyvenvietė buvo tyrinėta R. Rimantienės ir A. Bernotaitės 1962 metais (*LAA*, V., 1974, t. 1, p. 32). Vėliau ant kalvelės buvo pastatytos mechaninės dirbtuvės. Tyrimų tikslas buvo iššvalgyti kalvelės pakraščius ir nustatyti, ar ten nėra išlikusio kultūrinio sluoksnio likučių. Visą kalvelės paviršių dengia pastatai ir asfaltuotos aikštelės. Kalvelės viršus yra aiškiai nustumdytas ir išlygintas. PR ir P kalvelės dalys yra su aiškiai pakeistu reljefu. Todėl šurfus ištyrėme ŠR, Š ir R kalvelės dalyse, kur reljefas atrodė panašesnis į pirminį. Buvo ištirti 4 1x1 m dydžio šurfai, kultūrinio sluoksnio pėdsakų nerasta. Paviršiaus apžiūros metu jokių akmens amžiaus ar senovės gyvenvietėms priskirtinų radinių nepastebėta. Žvalgymų išvada – gyvenvietė visiškai sunaikinta statant mechanines dirbtuves.

Dubičių 9A, 9B gyvenvietės ir **Dubičių 2-asis piliakalnis (geležies amžiaus gyvenvietė?)** yra kalvoje, kairiajame Pelesos krante į R nuo kelio Dubičiai–Rokai, 0,56 km į P nuo tilto per Pelesos upę šiame kelyje. Iš R kalvą riboja buvusio Pelesos ež. pelkė. Kalva apaugusi mišku. Kalvos P šone yra apleistas karjeras. Taip pat eroduoja kelio Dubičiai – Rokai statmenai nupjautas kalvos V šonas. Kalvos P ir PV dalys, o taip pat R prie sodybos yra tankiai iškasinėtos bulviarūsių. Į ŠR nuo kalvos atsišakoja siauras pusiasalio ragas – 9B gyvenvietė. Gyvenvietė buvo rasta apardytame P kalvos šlaite aptikus titnago dirbinių ir skaldos. Vėliau, apžiūrint paviršių, buvo pastebėti titnago radiniai durpėse, iškastose iš melioracijos kanalo Pelesos pelkės pakraštyje greta minėtojo siauro pusiasalio ŠR kalvos dalyje. Buvo ištirti 4 šurfai Dubičių 9A gyvenvietėje ir 2 šurfai Dubičių 9B gyvenvietėje. Visi šurfai buvo 0,5x0,5 m dydžio.

Dubičių 9A gyvenvietėje, kalvelėje yra išlikęs 35–115 cm ir storesnis kultūrinis

sluoksnis. Kalvelėje buvo įsikūrusios vėlyvojo paleolito, vėlyvojo mezolito Janislavicų kultūros, neolitinės Nemuno kultūros gyvenvietės ir, sprendžiant iš šurfuose 2 ir 3 rastos grublėtos (?) ir brūkšniuotos keramikos, greičiausiai čia buvo piliakalnis arba geležies amžiaus gyvenvietė. Piliakalnio pylimų ar griovių žymių nepastebėta, bet kalvelė labai tankiai apaugusi medžiais, krūmais ir pomiškiu. Tai greičiausiai Nr. 160 pažymėtas Dubičių piliakalnis 3 (*LAA,* V., 1975, t. 2, p. 55). Tačiau, kadangi atlase pažymėti piliakalniai 1 ir 2 yra to paties objekto dalys, aprašomąjį siūlau laikyti 2-uoju. Pagal archeologijos atlasą MMT 1970 m. jokių radinių, nei piliakalnio požymių taip pat neaptiko.

Dubičių 9B gyvenvietė yra siauro pusiasalio, į ŠR nuo kalvos, R šlaite. Iš melioracijos kanalo iškastose žemėse buvo surinkta nemažai apdirbto titnago. Todėl manau, kad Pelesos pelkės pakraštyje yra akmens amžiaus kultūrinis sluoksnis arba bent labai gausiai radiniais prisotintas radinių šleifas. Taip pat titnago radiniai pastebėti ir pusiasalio centrinės dalies paviršiuje. Siekiant nustatyti ar pusiasalyje yra kultūrinis sluoksnis, buvo ištirti 2 šurfai. Gyvenvietėje, pusiasalio paviršiuje aptiktas iki 40 cm kultūrinis sluoksnis, greičiausiai datuotinas neolitu. Pelkės pakraštyje sluoksnis su radiniais greičiausiai yra apie 1 m ir didesniame gylyje.

Dubičių 10-oji gyvenvietė yra 0,92 km 170° azimutu nuo tilto per Pelesą kelyje Dubičiai–Rokai, nežymios pakilumos kyšulio gale, į Š nuo kelio Dubičiai–Stojai. Pakilumos centre yra kuro saugyklos ir pastatai. Apžiūrint aukščiu kiek išsiskiriančias iš aplinkos vietas, pievose į PV nuo Pelesos pelkės, kurmiarausyje buvo rasta nuoskala. Iškasus 0,5x0,5 m dydžio šurfą, durpių apatinėje dalyje buvo rasta skeltės dalis. Kitas šurfas, ištirtas greta kuro saugyklų, parodė, kad paviršius ten buvo nustumdytas. Dėl laiko stokos žvalgymai nebuvo pratęsti. Ateityje reikėtų juos pabaigti. Radimvietė preliminariai datuotina mezolitu ar neolitu. Galbūt kažkur netoli yra išlikęs gyvenvietės kultūrinis sluoksnis.

Karaviškių 7-oji gyvenvietė yra 0,8 km į ŠV nuo tilto per Nizelę kelyje Dubičiai–Karaviškės, kaimo R sodybos teritorijoje. Ši sodyba priklauso LNM istorijos skyriaus vedėjui Tadui Šėmai. Radiniai buvo surinkti nuo kelio lygiagrečiai gyvenamajam namui ir į R nuo jo iki sodinto pušyno, bei nesenai suartame kieme tarp namo ir prie vartų augančių eglių. Kadangi šeimininkė neleido kasti šurfų, jie nebuvo ištirti. Pagal radinius gyvenvietė preliminariai datuotina neolitu ir ankstyvuoju bronzos amžiumi. Ateityje reikėtų nustatyti kultūrinio sluoksnio išlikimą ir spręsti šios gyvenvietės apsaugos problemą.

Rudnios 23-oji gyvenvietė yra Mažupio dešiniajame krante ir Ūlos dešiniajame krante, terasos kyšulyje, išskirtame Mažupio, 0,3 km į ŠV nuo Mažupio žiočių. Ant kelio Rudnia–Kašėtos, netoli kvartalinės proskynos buvo surastos 2 nuoskalos. Paviršiaus apžiūra nebuvo pratęsta dėl laiko stokos.

Rudnios 24-oji gyvenvietė yra 2,33 km į ŠR nuo malūno užtvankos pylimo per Ūlą Rudnios kaime, 0,61 km į R nuo Titno ežero, dešiniajame Ūlos ir kairiajame Mažupio krante. Pagal paviršiaus radinius gyvenvietė tęsiasi palei kelią Rudnia–Ka-

šėtos apie 350 m. Žvalgymų metu buvo surinkti radiniai nuo kelio paviršiaus ir ištirti 4 0,5x0,5 m dydžio šurfai, aptiktas iki 40–50 cm storio kultūrinis sluoksnis, sietinas su įvairiais akmens amžiaus laikotarpiais nuo paleolito iki neolito.

Rudnios 25-oji gyvenvietė yra 1,98 km į ŠR nuo malūno užtvankos pylimo per Ūlą Rudnios kaime, 0,53 km į R ir 0,43 km į PR nuo Titno ežero, Ūlos dešiniajame krante. Žvalgymų metu buvo ištirti 6 0,5x0,5 m dydžio šurfai. Aptiktas iki 50 cm storio kultūrinis sluoksnis. Gyvenvietė datuotina įvairiais akmens amžiaus laikotarpiais nuo paleolito iki vėlyvojo neolito.

Rudnios 26-oji gyvenvietė yra 1,61 km į ŠR nuo malūno užtvankos pylimo per Ūlą Rudnios kaime, 0,23 km į PR nuo Titno ežero, Ūlos dešiniajame krante. Žvalgymų metu buvo surinkta gausybė titnago radinių nuo kelio paviršiaus ir ištirtas 1 0,5x0,5 m dydžio šurfas. Aptiktas iki 33 cm storio kultūrinis sluoksnis. Gyvenvietė preliminariai datuotina vėlyvuoju paleolitu ir mezolitu (?).

ARCHAEOLOGICAL EXPLORATIONS IN THE UPPER BASIN OF THE ŪLA RIVER

In 2001 in the upper basin of the Ūla river (Varėna district), 13 settlements of the Stone – Bronze Ages were explored. In the course of explorations the cultural layer of the early Dubičiai hill-fort 2 or of an Iron Age settlement was fixed as well.

KARAVIŠKIŲ 6-OJI GYVENVIETĖ

Gytis PILIČIAUSKAS

Karaviškių 6-oji akmens amžiaus gyvenvietė (Varėnos r., Kaniavos sen.) yra Karaviškių kaimo PR dalyje, buvusio Dubos ežero P krante, limnoglacialinės terasos pakraštyje. Saugomų istorijos ir kultūros vertybių sąrašuose ji vadinama Karaviškių II senovės gyvenviete (A 40). Gyvenvietė buvo atrasta T. Ostrausko 1994 m., tyrinėta archeologinių ekspedicijų 1997–2000 m. Tyrinėjimų metu ardomose paminklo vietose (po elektros perdavimo linija esančioje mineralizacijos juostoje, miško kvartalinėje proskynoje, kelio Krokšlys–Dubičiai pakraščiuose) buvo ištirti 5 atskiri plotai bei 43 žvalgomieji šurfai; iš viso – 694 m^2 dydžio teritorija (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 316; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 32–34; *LA,* V., 1999, t. 16, p. 229–238; *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 58–61; *ATL 2000 metais*, V., 2002).

2001 m. gyvenvietės tyrinėjimai buvo pratęsti paminklosauginiais tikslais. LII archeologinę ekspediciją Karaviškėse finansavo KVAD. Tyrinėjimų tikslas buvo ištirti niokojamą gyvenvietės teritoriją kelio Krokšlys–Dubičiai vietoje bei šalia jo. Perkasos buvo jungiamos prie ploto V šiaurinio krašto. Iš viso buvo ištirtas 1 4 m pločio, 44 m ilgio, 101 m^2 dydžio plotas, nusidriekęs išilgai kelio ir ežero pakrantės.

Kelio paviršių sudarė 4–12 cm storio permaišytas pilkas smėlis ir tamsiai pil-